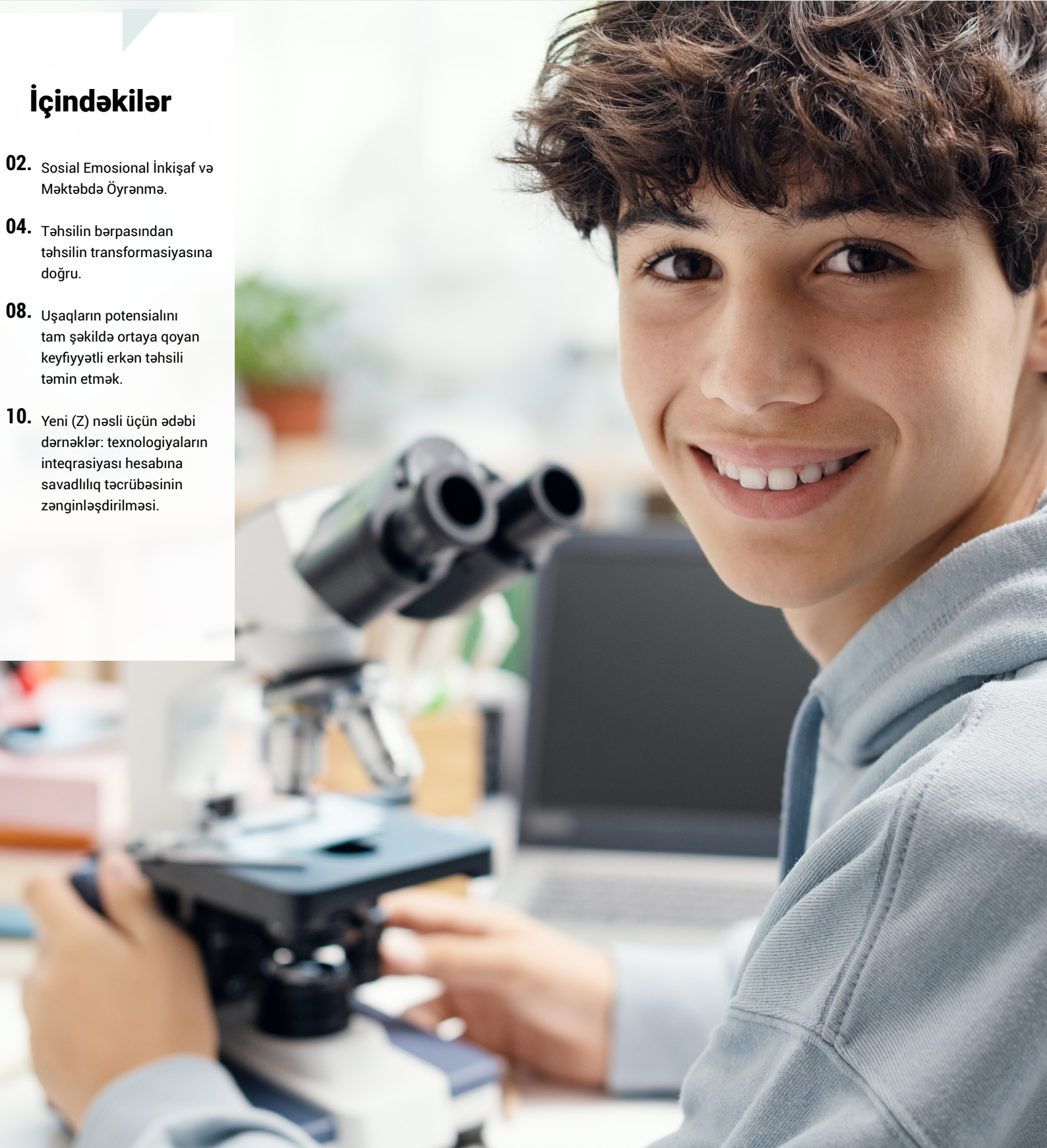

Beynəlxalq Təhsil İcmalı

İçindəkilər

- 02. Sosial Emosional İnkişaf və Məktəbdə Öyrənmə.
- 04. Təhsilin bərpasından təhsilin transformasiyasına doğru.
- 08. Uşaqların potensialını tam şəkildə ortaya qoyan keyfiyyətli erkən təhsili təmin etmək.
- 10. Yeni (Z) nəslə üçün ədəbi dərnəklər: texnologiyaların inteqrasiyası hesabına savadlılıq təcrübəsinin zənginləşdirilməsi.

Sosial emosional inkişaf və məktəbdə öyrənmə

Şagirdlərdə 21-ci əsr bacarıqlarını formalaşdırmaq üçün şəxsi, peşəkar və akademik qabiliyyətlərin inkişafına yönəlmək lazımdır. Belə ki, bu keyfiyyətlərin şagirdlərdə formalaşması 21-ci əsr çağırışları ilə mütənəssib olmağa sövq edir. Bu keyfiyyətlərə riyazi və elmi savadlılıq ilə bağlı bacarıqlar daxildir. Bundan əlavə şagirdlərin akademik fəaliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsirini psixoloqlar, müəllimlər və iqtisadçılar araşdırmışlar. Onlar qeyd etmişlər ki, məsuliyyət, əməkdaşlıq və əzmkarlıq kimi bacarıqların məktəb daxilində və məktəbdənkənar təlim-tərbiyə müəssisələrində şagirdlərə öyrədilməsi onların akademik fəaliyyətinə müsbət təsir göstərir.

Araşdırmada bu da öz əksini tapmışdır ki, **emosional və sosial bacarıqları** inkişaf etmiş şagirdlər akademik məzmunu daha çox mənimsəmək qabiliyyətinə malikdirlər. Lakin təlim ilə bağlı emosional və sosial xüsusiyyətləri arasında əlaqələr haqqında kifayət qədər məlumat yoxdur. Araşdırma emosional və sosial göstəriciləri kəmiyyətcə qiymətləndirən alətlər qurmaqla şagirdlərin öyrənmələrini təkmilləşdirmək üçün vacib olan emosional və sosial bacarıqların ölçülməsinə həsr edilmişdir.

Təhsilin inkişafı üçün emosional və sosial bacarıqların zəruriliyi ilə bağlı nəzəri çərçivələr, empirik təhlillər mövcuddur. Nəzəri çərçivələr və xidmətlərə əsaslanan öyrənmə institutları yaratmaq üçün ictimai təşkilata üzv olan maraqlı tərəflərlə hərtərəfli nəzəri məsləhətləşmələr və müzakirələr aparılmalıdır. Nəzəri çərçivənin üstünlüyü empirik sübut tələb etməsidir. Belə ki, o, kollektiv və ya fərdi təhlildən yaranır.

Digər tərəfdən, empirik sübutlar akademik öyrənmədə vacib olan emosional və sosial bacarıqlar arasındakı əlaqə məlumatların toplanması və sintezinə əsaslanır. Emosional və sosial göstəricilər haqqında mövcud məlumatlar zəngindir. Lakin bu göstəricilərin təhlili ilə bağlı vahid fikir yoxdur. Həm nəzəri əsaslar, həm də empirik məlumatlar bir-birini tamamlayır ki, buda təhsilin keyfiyyətini formalaşdıran bacarıqlara əsaslanır. Elmi sübutlar göstərir ki, seçimlər müvəffəqiyyətlə bağlı emosional və sosial bacarıqların inkişafına təsir göstərir. Araşdırma şagirdlərin həyatında müxtəlif sosial və emosional xüsusiyyətləri təhlil edərək, şəxsi xüsusiyyətlərini “böyük beşlik” kontekstində birləşdirir. Bu “Böyük Beşliyə” vicdanlılıq, razılıq, emosional sabitlik və yeni təcrübələrə açıqlıq kimi keyfiyyətlər daxildir.

Bir sıra empirik araşdırmalarda şəxsiyyət xüsusiyyətlərini hesablayan və onları “Böyük Beşliyə” uyğunlaşdıran testlər və ölçmə vahidlərindən istifadə edilmişdir.

Elmi tədqiqatlar təlim proqramlarının emosional və sosial inkişafa təsirini uğurla sübut etmişdir. Bu tədqiqatlara alternativ düşüncə strategiyalarının təşviqi daxildir. Bu təhsil strategiyası yalnız qeyri-idrak aspektlərə təsir göstərir.

Araşdırmada həmçinin öyrənmə zamanı tətbiq olunan sosial və emosional bacarıqların ölçülməsində istifadə olunan “Layihə”nin ətraflı izahı verilmişdir. Layihənin tələblərinə cavab vermək üçün tədqiqatçılar qrupu Braziliyanın akademik institutlarında şagirdlər arasında sosial və emosional bacarıqların ölçülməsi üçün alət yaratmışdır. Alət sadə, lakin öyrənənlər üçün emosional, sosial bacarıqlar və akademik performans arasında aydın əlaqəni ölçə biləcək qədər güclüdür. Tədqiqatçılar bu layihə üçün beynəlxalq standartlara uyğun hesab olunan bir neçə alət təhlil etmişlər. Bütün alətlər ən yaxşı xüsusiyyətlərə malik olsa da, onları ölçmək üçün lazım olan müxtəlif xüsusiyyətlərə malik deyildilər. Bu səbəbdən də, araşdırmanın məqsədi həll yolu olaraq mövcud alətlərin bütün xüsusiyyətləri nəzərə almaqla yeni daha əlverişli alət dizayn etmək idi.

Əldə olunmuş yeni ölçmə aləti Rio-de-Janeyroda təlim sistemində sosial və emosional bacarıqların təhlili üçün geniş tədqiqata cəlb olunmuşdur. Alətin psixometrik xüsusiyyətlərini və öyrənənlər arasında sosial-emosional bacarıqları, onların cinsi, sosial-iqtisadi səviyyə və təhsil sistemi ilə əlaqəli dəyişənlərə görə paylanmasını təhlil etmək araşdırmanın məqsədi hesab olunur. Sosial-emosional bacarıqların şagirdlərin akademik fəaliyyətinə böyük təsir göstərməsi tədqiqatın nəticəsindən aydın olur.

Mənbə: Santos D. & Primi R. (2014). Social and emotional development and school learning: A measurement proposal in support of public policy. Instituto Ayrton Senna.

Təhsilin bərpasından təhsilin transformasiyasına doğru

Bu bir həqiqətdir ki, son üç il ərzində pandemiya uşaqların öyrənməsində ciddi maneələrə səbəb olub və əvvəlcədən mövcud olan qlobal öyrənmə böhranını daha da sürətləndirib. Öyrənməni bərpa etmək və təhsil sistemlərini daha dayanıqlı vəziyyətə gətirmək üçün təcili hərəkətə keçməliyik. Covid-19-dan sonrakı bərpa müddəti göstərir ki, hələ də bir çox ölkədə öyrənmə böhranını aradan qaldırmaq üçün məqsədyönlü addımlar atılmamışdır. Buna cavab olaraq, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Fondu (UNICEF), Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı (UNESCO), ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID), Bill & Melinda Gates Fondu, Böyük Britaniyanın Xarici, Birlik və İnkişaf Ofisi (FCDO) və Dünya Bankı birlikdə əsas siyasət fəaliyyətini əks etdirən “Öyrənmənin Bərpasından Təhsilin Transformasiyasına qədər” adlı yeni birgə hesabatı təqdim etmişlər. “Öyrənmənin Bərpası və Sürətləndirilməsi” hesabatı beş qismüddətli çərçivəsini təqdim etmişdir:

1-Təhsilin əhatəliliyi və davamlılığı

Bütün dünya uşaqlarının, xüsusən də ən həssas qrupların məktəbə cəlb olunmasının təmin edilməsi təkcə təhsil üçün deyil, həm də erkən nikah, erkən hamiləlik, uşaqların qidalanması, uşaq əməyi və psixoloji sağlamlıq kimi sosial problemlərin həlli üçün vacibdir. Valideynlərin sağlamlıq riskləri ilə bağlı narahatlığını aradan qaldırmaq üçün ölkələrin əksəriyyəti gücləndirilmiş təmizləmə və dezinfeksiya işləri həyata keçirib və təkmilləşdirilmiş infrastruktura sərmayə qoyub. Təhsilin əhatəliliyi və davamlılığını təmin etmək təhsil sistemləri üçün zəruridir. Bu səbəblə hökumətlər təhsildən yayınmış şagirdlərin aşkarlanması və onların təhsilə qaytarılmasını təmin etmək üçün təhsil yolundakı maneələri aradan qaldıra bilərlər. Belə ki, ibtidai və orta təhsil səviyyələrində əksər ölkələr təhsildən yayınmış uşaqları məktəbə geri qaytarmaq üçün avtomatik yenidən qeydiyyat və icma səfərbərliyi kampaniyaları kimi tədbirlər görür. Bununla belə, təhlillər göstərir ki, ölkələrin dördü biri hələ də məktəbə gedən və qayıtmayan uşaqlar haqqında məlumat toplamalıdır. Transformativ təhsil sistemləri üçün biz həssas qrupları əhatə etməyən

maneələri aradan qaldırmalı, təhsil hüququnun milli qanunvericilik və tənzimləyici çərçivələrdə tam əhatə olunmasını təmin etməli, çevik təhsil modellərini gücləndirməli, ayrı-ayrılıqda və real təhsil üçün gücləndirilmiş Təhsil İdarəetmə İnformasiya Sistemlərinə sərmayə qoymalıyıq.

2. Öyrənmə səviyyələrini müntəzəm olaraq qiymətləndirin

Dünya ölkələrindən əldə edilən yeni məlumatlar göstərir ki, COVID-19 ilə əlaqəli fasilələr səbəbindən öyrənmə itkiləri realdır və qeyri-mütənasib şəkildə paylanır. Uşaqlar məktəbə geri qayıtdıqda, onların cari öyrənmə səviyyələrini, ehtiyaclarını başa düşmək müəllimlərə, məktəb rəhbərlərinə, sistem menecerlərinə təlimin bərpası və daha yaxşı nəticələr üçün təlimat yanaşmaları, qiymətləndirmə təcrübələri və digər əlaqəli tədbirləri haqqında məlumatlı qərarlar qəbul etməyə imkan verir. 2021/2022-ci tədris ilində ölkələrin ən azı 70%-i standartlaşdırılmış sınaq proqramlarını, xüsusən də riyaziyyat və oxu üçün bərpa edib. Bununla belə, ölkələrin 20%-dən az hissəsi məktəblərin bağlanması təlim nəticələrinə, yalnız dördü biri isə qeyri-idraki bacarıqlara təsiri ilə bağlı araşdırmalar aparıb.

Rəqəmsal qiymətləndirmə kimi formativ qiymətləndirmələrin və müxtəlif texnologiyaların istifadəsi də daxil olmaqla müxtəlif qiymətləndirmə meyarları toplusu şagirdlərə necə və nə öyrəndikləri barədə daha çox məlumat əldə etməyə kömək edə bilər. Bu da müəllimlərə hansı amillərin şagirdlərin öyrənmə tərəqqisinə mane ola biləcəyini və ya asanlaşdırma biləcəyini anlamağa kömək edə bilər.

3. Tələbələrin ehtiyaclarına uyğun olan prioritet təlim və tədris standartları təşkil edin.

Uşaqların öyrənmə itkisindən daha tez sağlmasına kömək etmək üçün kurikulumda fundamental bilik və bacarıqlara üstünlük verməliyik. Bir çox ölkələrdə uşaqlar pandemiya əvvəl də təməl bacarıqlara malik deyildilər və həddindən artıq yüklənmiş kurikulumlar onların yetişməsinə çətinləşdirir. Pandemiya zamanı tədris vaxtının itirilməsinə baxmayaraq, ölkələrin yarısından azı ibtidai və orta məktəb səviyyəsində kurikulum düzəlişlərinin həyata keçirildiyini bildirdi. Kurikulumun transformasiyasını dəstəkləmək üçün ölkələr kurikulumun birgə layihələndirilməsi və düzəlişlərinin asanlaşdırılmasında iştirak edən müəllimlərlə kurikulumun, qiymətləndirmənin və təlimatın daha güclü uyğunluğunu təmin etməli olacaqlar.

4. Təsdiq edilmiş tədbirlər vasitəsilə təlim səmərəliliyinin artırılması.

Sürətli öyrənmə prosesinin bərpasını təmin etmək üçün məktəb sistemləri təlimatı daha effektiv, uyğun və əlaqəli olan strategiyaları həyata keçirməli və müəllimlərin siniflərdə bərpa prosesini dəstəkləməsini təmin etməlidir. 2021/2022-ci tədris ilində ölkələrin təxminən 80%-i pandemiya təsirlənən tələbələrə əlavə dəstək göstərmək üçün milli proqramlar həyata keçirib. Bununla belə, daha az sayda ölkə buraxılmış öyrənməni bərpa etmək üçün tədbirlər həyata keçirmişdir, məsələn, tədris vaxtının 39% artırılması, 29% repetitorluq proqramlarının və 16% məqsədli təlim üzrə tədbirlərin artırılması. Müəllimlərin fəaliyyətini dəstəkləmək üçün ölkələrin 70%-dən çoxu texnologiyalardan səmərəli istifadə üzrə strukturlaşdırılmış pedaqogika və müəllimlərin peşəkar inkişafı üzrə siyasət tədbirləri həyata keçirib. Təhsildə uzunmüddətli transformasiyanın təmin edən ölkələr müəllimlərin işə qəbulu üçün lisenziyalaşdırma və akkreditasiya sxemlərini təkmilləşdirməli və adekvat əmək haqqı və iş şəraiti vasitəsilə müəllimlərin rifahını artırmaqla müəllimliyi cəlbedici peşəyə çevirməlidirlər. Müəllimin peşəkar inkişafı davamlı, uyğunlaşdırılmış və diqqət mərkəzində olmalıdır və rəqəmsal bacarıqlar və texnologiyadan səmərəli istifadə üçün təlimləri əhatə etməlidir.

5. Uşaqların psixoloj sağlamlığını və ümumi rifahını inkişaf etdirin.

Öyrənmənin mənfi təsirləri ilə yanaşı, pandemiya uşaqların psixi sağlamlığını və ümumi rifahını təhlükə altına qoyub. Məktəblərin yenidən açılması bütün uşaqların təhlükəsiz və dəstəkləyici təhsil mühitinə çıxışını təmin etmək üçün müstəsna fürsət təqdim edir.

Bununla belə, ölkələrin ibtidai və orta məktəb səviyyəli şagirdlər və müəllimlər üçün psixososial və psixi sağlamlıq dəstəyinin həyata keçirildiyini bildirib. Gələcək sarsıntılara qarşı dayanıqlılıq gücləndirmək üçün təhsil, uşaqların müdafiəsi, səhiyyə və qidalanma da daxil olmaqla, sektorlar arasında əməkdaşlıqla məktəblərin bütöv bir cəmiyyət yanaşması vasitəsilə hərtərəfli xidmətlər təqdim etməsini təmin etmək üçün şagirdlərin və müəllimlərin ehtiyaclarını başa düşmək vacibdir. Bundan əlavə, ölkələrin 80%-i gücləndirilmiş WASH xidmətlərinin tətbiq edildiyini bildirir. Təhsilin uğurlu transformasiyası üçün məktəb sistemləri öyrənənlərin və pedaqoqların psixi sağlamlığını və psixososial rifahını izləməli, diqqət mərkəzində saxlamalı və prioritetləşdirməlidir.

Son olaraq, davamlı və ədalətli təhsilin maliyyələşdirilməsi təhsili bərpa etmək və dəyişdirmək üçün vacibdir. İbtidai və orta təhsil səviyyələrində ölkələrin 77%-i 2020-ci ilə nisbətən 2021-ci ildə sektora ayırdıqları büdcəni artırdıqlarını bildirib. Bununla belə, ölkənin gəlir səviyyəsinə görə geniş fərqlər mövcuddur: aşağı və orta gəlirli ölkələrin yalnız 45%-i yüksək gəlirli ölkələrin 91%-i ilə müqayisədə ibtidai və tam orta təhsil üçün büdcələrini artırmışdır. Təhsilin transformasiyası üzrə maliyyə resurslarının necə toplandığı və sərmayə qoyulmasının yenidən nəzərdən keçirilməsinə, təhsilə çıxışın və keyfiyyətin yaxşılaşdırılması üçün dövlət xərclərinin ayrılmasına üstünlük verilməsinə, qeyri-ənənəvi maliyyə mənbələrindən istifadə edilməsinə və xərclərdə səmərəliliyin artırılması üçün innovasiyaların təşviqinə ehtiyac var.

Bu hesabatla Dəyişən Təhsil Sammitində biz global təhsil böhranı və öyrənmə itkilərinin bərpası və təhsilin transformasiyası istiqamətində fəaliyyətin səfərbər edilməsi zərurətinə diqqət yetirdik. Bütün problemlərin həllinə nail olmaq üçün yeni islahatlara ehtiyac var ki, bütün təhsil sistemləri nəinki pandemiyanın təsirlərini aradan qaldırsın, həm də bütün uşaqların öyrənmə və öz potensiallarını inkişaf etdirə biləcəyi gələcəyə doğru daha yaxşı inkişaf etsin.

Mənbə: From learning recovery to education transformation: <https://oecdutoday.com/from-learning-recovery-to-education-transformation/>

Uşaqların potensialını tam şəkildə ortaya qoyan keyfiyyətli erkən təhsili təmin etmək.

Keyfiyyətli erkən uşaqlıq təhsili cəmiyyətlərin uşaqlara ömürboyu öyrənmələrini dəstəkləyəcək güclü təməllər qurmağa yönəlmiş ən mühüm investisiyalardan biridir.

Dünya Bankının hazırladığı “Keyfiyyətli Erkən Öyrənmə: Uşaqların potensialının tərbiyə edilməsi” adlı yeni dərc olunmuş hesabat keyfiyyətli erkən uşaqlıq təhsilinə daha çox və daha yaxşı sərmayələrin qoyulmasını şərtləndirir.

Nə üçün erkən uşaqlıq təhsilində keyfiyyətə diqqət yetirmək lazımdır?

Bildirilir ki, son on ildə erkən uşaqlıq təhsilinə qeydiyyatdan keçənlərin sayı əsaslı şəkildə artmışdır. Belə ki, bu göstərici 2000-ci ildə 33% idisə, bu gün dünya statistik məlumatlarına əsasən uşaqların 62%-i erkən uşaqlıq təhsili üzrə qeydiyyatdan keçib. Buna baxmayaraq, hələ də erkən uşaqlıq təhsilinin keyfiyyətinin təmin edilməsi və əlçatanlığının genişlənməsi üçün kifayət qədər investisiyalar qoyulmamışdır. Bu gün aşağı və orta gəlirli ölkələrin üzləşdiyi dərin öyrənmə böhranı göstərdi ki, lazımi keyfiyyətə sahib olmayan məktəb yüksək keyfiyyətli tədrisi təmin edə bilməz.

Öyrənmə böhranı uşaqların həyatında daha erkən yaşdan başlayır. Statistik təhlil göstərir ki, dünyanın beş yaşına çatmamış əhalisinin təxminən 43%-i yoxsulluğun və qida çatışmazlığının zəiflədici təsirləri səbəbindən inkişaf potensialına çatmamaq riski ilə üzləşmişdir.

Keyfiyyətli erkən uşaqlıq təhsili inkişaf boşluqlarını aradan qaldırmaq, uşaqları güclü öyrənmə və inkişaf trayektoriyalarına yönəltmək potensialına malikdir. Belə ki, uşaqlar erkən yaşlarında çox böyük öyrənmə qabiliyyətinə sahibdirlər.

Bu hüququ erkən əldə etmək – həm uşaqların həyatının ilk illərində, həm də erkən uşaqlıq təhsili sisteminin qurulmasının ilk pillələrində problemləri sonradan həll etməkdən daha asandır.

Keyfiyyətli erkən təhsil dörd əsas cəhəti ön plana çəkir.

İkincisi, qısamüddətli perspektivdə ölkələr uşaqların öyrənməsini artıran investisiyaları prioritetləşdirmək üçün sürətli hərəkət etməlidirlər. Bu prioritetləşdirmənin əhatə dairəsi keyfiyyət baxımından ölkələrin başlanğıc nöqtələrindən asılıdır. Mövcud erkən uşaqlıq təhsili işçi qüvvəsinin potensialının təkmilləşdirilməsi, yaşa uyğun pedaqogikanın mənimsənilməsi, təhlükəsiz və stimullaşdırıcı öyrənmə məkanlarının təmin edilməsi keyfiyyətli təhsilə daxildir. Bu investisiyaların sinifdə keyfiyyəti yaxşılaşdırmaq üçün çox bahalı və ya mürəkkəb olmasına ehtiyac yoxdur.

Erkən uşaqlıq təhsili yaratmaq, həmçinin erkən uşaqlıq təhsilinə çıxışı artırıqca keyfiyyəti təmin edə biləcək sistemlər qurmaq üçün əlverişli imkan vardır.

Üçüncüsü, erkən uşaqlıq təhsilinin keyfiyyətli qurulması düzgün tətbiq edilmə, uyğunlaşma vasitəsilə planlaşdırma, çoxsaylı investisiyalar və düzəlişlər tələb edir.

Bu yanaşma vasitəsilə ölkələr yerli kontekstdə nəyin işlədiyini öyrənə və erkən uşaqlıq təhsili sisteminin erkən öyrənmə istiqamətində keyfiyyətli nəticə əldə edə bilər.

Erkən uşaqlıq təhsilinin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün investisiyalar evdə və icma mühitində erkən öyrənməni gücləndirən, dəstəkləyən bölmələr üzrə siyasət və proqramlarla müşayiət olunmalıdır.

Uşaqların potensialını reallaşdırmağa kömək etmək üçün keyfiyyətli erkən uşaqlıq təhsil proqramları valideynlərin iştirakını və evdə öyrənmə resurslarının mövcudluğunu artırmaq üçün investisiyalarla müşayiət olunmalıdır. Məktəb və evdə öyrənmə mühitlərini tamamlayan ictimai öyrənmə məkanları, resursları da bütün uşaqlar üçün öyrənmə resurslarını və imkanlarını artırmaq üçün təşviq edilməli, dəstəklənməlidir.

Mənbə: What does it take to deliver quality early learning that nurtures children's full potential? September 27, 2022.
<https://blogs.worldbank.org/education/what-does-it-take-deliver-quality-early-learning-nurtures-childrens-full-potential>

Yeni (Z) nəsli üçün ədəbi dərnəklər: texnologiyaların integrasiyası hesabına savadlılıq təcrübəsinin zənginləşdirilməsi

Texnologiyalarla zəngin bir cəmiyyətə göz acan 21-ci əsr şagirdləri “Rəqəmsal Aboriginlər” hesab olunur. Tədqiqatlar müəyyən edib ki, bir çox şagird gündə təxminən doqquz saat onlayn söhbətə, blog yazmağa, YouTube videolarına baxmağa vaxt sərf edir. Bu səbəblə də, bugünün şagirdlərini ədəbiyyat oxumağa cəlb etmək çox vaxt müəllimlər üçün çətin bir işə çevrilir.

Ədəbiyyat dərnəkləri ənənəvi ədəbi əsərlərin mütaliəsi, ədəbi fəaliyyətlərdən daha çox şagirdlərin mütaliə maraqlarını aşılayır və onlarda ədəbi əsərlərə mütaliə həvəsi oyadır. Belə olduğu halda ədəbiyyat dərnəklərində şagirdlər əməkdaşlıq və sosial öyrənmə mühiti tapırlar. Bundan əlavə, internetdən istifadə olunaraq təkmilləşdirilmiş ədəbiyyat dərnəkləri də şagirdlərin marağını cəlb edə bilər. Bu təcrübələr vasitəsilə şagirdlər mütaliəni təkcə təhsil məqsədləri üçün deyil, həm də həzz almaq üçün edəcəklər.

21-ci əsrdə savadlılığın əsasına rəqəmsal oxu formaları haqqında biliklər də daxil ola bilər. Bu yolla şagirdlər texnologiya istehlakçılarından istehsalçılara çevrilir və multimedia platformaları vasitəsilə biliklərini nümayiş etdirir. Eyni zamanda, rəqəmsal ədəbiyyat dərnəklərində iştirak sayəsində şagirdlərdə sosial ədalət, müxtəliflik, məlumatlılıq və qarşılıqlı anlaşma kimi keyfiyyətlər inkişaf edir.

Ənənəvi ədəbi dərnəklər

Ədəbi dərnəyin ibtidai və ya orta məktəbdə keçirilməsindən asılı olmayaraq, müəllimlər ilk növbədə ədəbi dərnəklərin necə aparıldığını və hansı nəticələr əldə edəcəklərini proqnozlaşdırmalıdır. Ədəbi dərnəklər şagirdlərə, müəllimə ifa edəcək rolları ilə tanış olmaq imkanı verir. Qruplar formalaşdıqca, müəllim hər bir qrup üzvü üçün rolü bölüşdürür və ya şagirdlərə öz rollarını seçməyə şərait yaradır. Rollar iştirakçılara və ədəbiyyat seçiminə görə dəyişir, müzakirə rollarından (müzakirənin rəhbəri, ədəbi korifey, lüğət ehtiyatının doldurucusu, ümumiləşdirən və birləşdirici) ardıcıl olaraq istifadə edilir.

Uğurlu ədəbiyyat dərnəyinin əsas komponentlərindən biri də qarşılıqlı əməkdaşlıqdır. Ədəbiyyat dərnəklərinin təşkil edilməsində əsas məqsədlərdən biri də dərnək üzvü olan şagirdlərin digər qrup üzvləri ilə virtual və şəxsən qarşılıqlı əlaqə yarada bilmələridir. Bu dərnəklərdə müstəqil və qrup təcrübələri vasitəsilə şagirdlərin sosial-emosional və təmayüllü öyrədilməsi şagirdlərin özünüifadə və dərk etmə bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır.

Rəqəmsal ədəbiyyat dərnəkləri

Bu bir həqiqətdir ki, 21-ci əsr şagirdləri texnoloji cihazlar ilə sinif şəraitindən daha çox məktəbdənkənar təcrübəyə malik olurlar. Onlar müntəzəm olaraq mobil cihazlardan akademik, təhsil məqsədləri üçün deyil, sosial məqsədlər üçün istifadə edirlər. Texnologiyaları sinifdə tədrisə əlavə etmək müəllimlərə şagirdlərin məlumat ehtiyaclarını ödəmək üçün geniş imkanlar yaradır. Texnologiya ilə integrasiya olunmuş ədəbiyyat dərnəkləri çoxsaylı standartlara cavab verir. Şagirdlər müxtəlif mətn kolleksiyalarını tənqidi şəkildə təhlil etməyi, başqaları ilə əməkdaşlıq etməyi, nəticə çıxarmağı, süjetin inkişafını anlamağı və mətn seçimlərinin daxilində əlaqələr qurmağı bacarmalıdır. Ədəbiyyatın bütün növləri ədəbiyyat dərnəkləri üçün məqsədəuyğun ola bilər.

Texnologiyaların integrasiyası şagirdlərin ehtiyaclarını ödəmək üçün bacarıqlı bir yol ola bilər. Beynəlxalq

Texnologiya Cəmiyyəti tərəfindən müəllim və şagirdlər üçün hazırlanmış texnoloji standartlar ədəbi dərnəklərin planlaşdırılması, həyata keçirilməsi və qiymətləndirilməsi üçün vacib hesab edilir.

Texnologiyani ədəbiyyat dərnəklərinə integrasiya etməyin ən sadə yolu şagirdlərə rəqəmsal formatda oxumağa imkan vermək olardı. Mətni oxumaq ədəbiyyat dərnəyində iştirak etməyin əsas funksiyası deyil. Eyni zamanda, tənqidi düşüncə, başqalarının baxışlarına qiymət vermək, məndəki əsas məqamları və hadisələri sintez etmək bu dərnək müzakirələrinin əsas elementləridir.

Təhsil saytları və proqramlar kimi texnoloji resurslardan istifadə 21-ci əsr öyrənənlərini ədəbiyyat dərnəklərinə fəal şəkildə cəlb etmək üçün bir yoldur. Lakin, təhsil resursları seçilərkən müəllimlər şagirdlərin təhlükəsizliyini nəzərə almalıdırlar. Bu əsasla aşağıda ədəbiyyat dərnəkləri üçün rəqəmsal resurslar təqdim olunmuşdur.

Ədəbiyyat dərnəkləri üçün rəqəmsal resurslar

Müzakirənin rəhbəri	Ədəbi işıq	Lüğət ehtiyatını zənginləşdirici	Xülasəçi ümumiləşdirən	Birləşdirici
Blog	Little Bird Tales	Quizlet	Glogster	Popplet
Google Doc	Blabberize	Coggle	Breaking News	Recap
Timetoast	BitStrips	Padlet	FaceTalk	Bubble
Edmodo	Popplet	Wordle	Flipgrid	Fakebook
Recap	Buncee		WordPress	Sway
Whiteboard				

Rəqəmsal resursların sayı şagirdlərin yaş səviyyəsindən asılı olaraq dəyişməlidir. Resursların K-3 (baxça-3 yaş) siniflərində ibtidai sinif şagirdləri üçün hər rol üçün iki ilə və orta səviyyədə (4-6 yaş) şagirdlər üçün üçdən beşə qədər məhdudlaşdırılması parametrləri təqdim edərkən şagirdlərə seçim imkanı verir. Orta siniflərdə oxuyan (7-12 yaşa çatmayan) şagirdlər istifadə üçün istənilən rəqəmsal resursu seçə bilər ki, bu da onların işini ən yaxşı şəkildə nümayiş etdirəcəkdir. Rəqəmsal resurslarla informasiya mübadilə prosesi o halda səmərəli verə bilər ki, bu proses şagirdlər üçün ədəbiyyat dərnəklərində müstəqil şəkildə çıxış etməyə icazə verməzdən əvvəl qruplar kimi modelləşdirilsin. Google Docs, Sway və Collaborate, Zoom kimi veb-əsaslı paylaşma proqramları qruplara işlərini paylaşmağa və mətni digər qrup üzvləri ilə müzakirə etməyə imkan verir. Müəllimlər proqram daxilində qruplar yaratmalı və hər bir qrupun üzvləri ilə əlaqələri paylaşmalıdırlar. Şagirdlər daha sonra öz işlərini həmyaşıdları ilə bölüşmək üçün sayta yükləyirlər.

Müəllimlər öz qruplarını və fəaliyyətlərini şagirdlərinin öyrənmə tərzlərinə əsasən uyğunlaşdırma bilərlər. “Gardner’in Çoxşaxəli İntellekt” nəzəriyyəsi şagirdlərə rahat mühitdə işləyərkən onlara kömək etmək məqsədilə ədəbiyyat dərnəyi tapşırıqlarına aşılan bilər.

Həmçinin, şagirdlərin öyrənmə üstünlüklərini qiymətləndirmək və onlara hörmətlə yanaşmaq təhsildə ədalətli təcrübələri nümayiş etdirir. Eyni zamanda, müəllimlər valideynlərə şagirdlərin nəticələri ilə bağlı məlumatları texnoloji imkanlardan istifadə edərək paylaşır. Buda öz növbəsində ailə və məktəb arasındakı boşluğu aradan qaldıra bilər.

Ədəbiyyat dərnəklərində iştirak edən şagirdlərin nəticələrini qiymətləndirmək üçün də texnologiyanın imkanlarından səmərəli istifadə oluna bilər. Şagirdlərə verilən mətnin anlaşılab-anlaşılmamasını yoxlamaq məqsədilə müəllimlər şagirdlərdən veb-əsaslı təqdimatlar hazırlamasını və təqdimat keçirməsini istəməlidir. Bunun nəticəsində də şagirdin dərnəkdəki fəaliyyəti qiymətləndirilə bilər. Kitab icmalı yazmaq, kitab treyləri hazırlamaq və ya rəqəmsal media vasitəsilə canlandırmanı təqdim etmək oxucularda oxu təcrübələrini analiz-sintez etmək qiymətləndirmə üçün etibarlı yollardır. Performans yönümlü layihələr ənənəvi qiymətləndirmə metodları ilə müqayisədə şagirdlərin öyrənmə qabiliyyətini artırma bilər. Eynilə, bir çox veb-saytlar və proqramlar qiymətləndirmə məqsədləri üçün də istifadə edilə bilər. Cəlbedici və orijinal qiymətləndirmələr şagird nəaliyyətinə müsbət təsir göstərir.

Məqalədə müəllimlərin şagirdləri qiymətləndirərkən istifadə etmələri üçün bir neçə rəqəmsal resursların siyahısı verilmişdir. Müəllimlər ədəbiyyat dərnəklərində tapşırıqları qiymətləndirərkən analitik, yekun fəaliyyət və ya təqdimat vasitəsilə hərtərəfli qiymətləndirməni seçə bilərlər.

Cədvəl 2: Rəqəmsal Ədəbiyyat Dərnək Qiymətləndirmələri

Fərdi Qiymətləndirmələr	Qrup Qiymətləndirmələri
Glogster Kahoot PacMan EdPuzzle WebQuest	Socrative Jeopardy IMovie Powtoons Quizlet

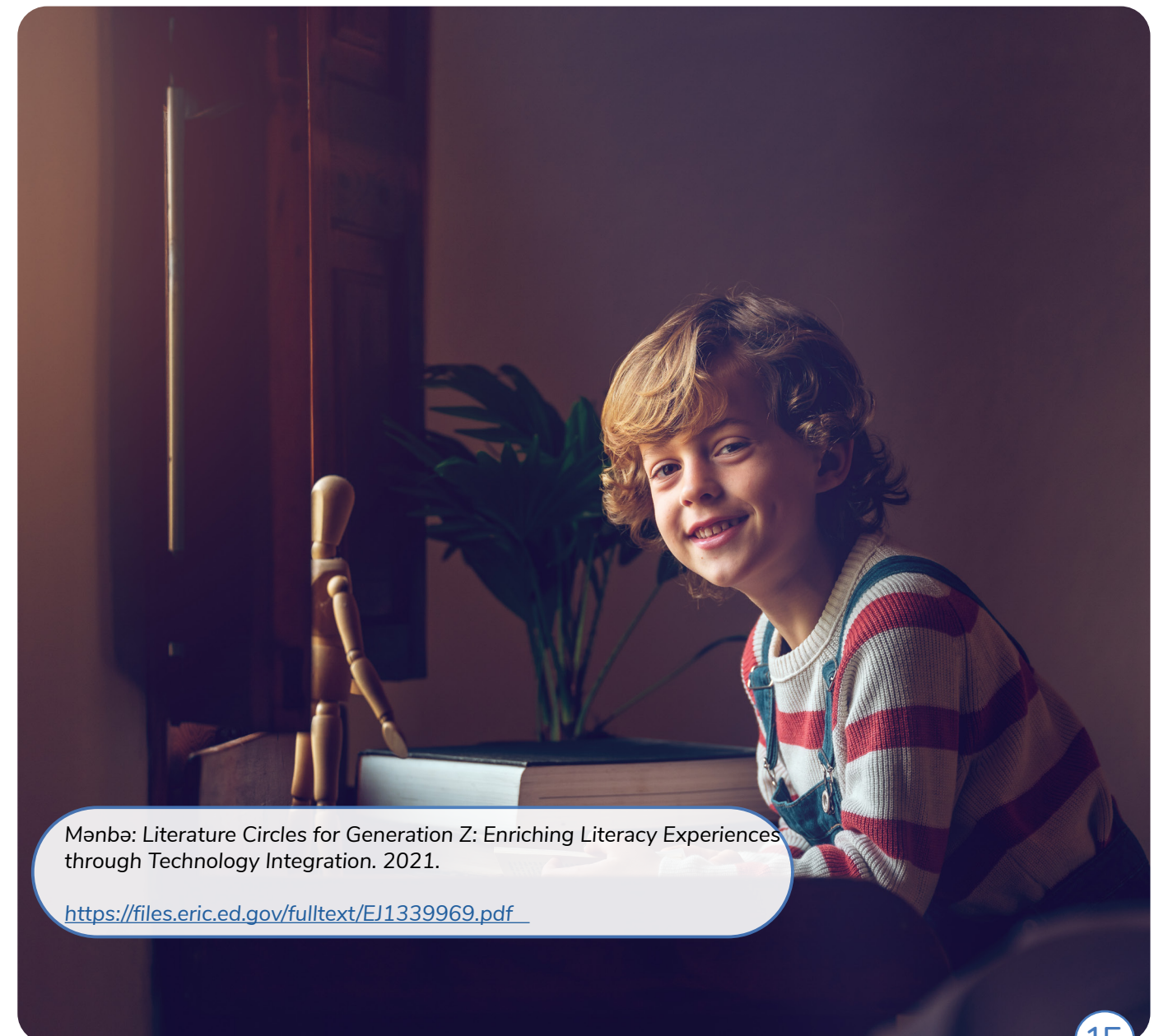

Hər bir kitab tamamlandıqdan sonra ədəbiyyat dərnəyinin nümayişi valideynlər, məktəb işçiləri və icma üzvlərini əhatə etmək üçün bir yoldur.

Bu, şagirdlər üçün öz işlərinə məsuliyyətlə yanaşmaq və ədəbiyyat dərnəyi təcrübələrini başqaları ilə bölüşmək üçün bir fürsətdir. Bundan əlavə, məktəb daxilində dərnəklərə digər müəllimlər və şagirdlərin dəvəti ədəbiyyat dərnəklərinin genişlənməsinə sövq edə bilər.

Müəllimlər qlobal öyrənənləri birgə fəaliyyətə cəlb edərək müxtəlif mədəniyyətlərə və icmalara hörmət və tolerantlıqla mədəni fərqlərin tanınmasını təşviq edə bilərlər. Kidblog və ya Edmodo kimi veb sayt tətbiqləri ənənəvi üz-üzə görüşlər kimi iştirakçılara qlobal miqyasda həmyaşıdları ilə əməkdaşlığı təmin edir. Etnik mənsubiyyətindən, sosial-iqtisadi vəziyyətindən, kimliyindən və ya dinindən asılı olmayaraq bütün şagirdlər üçün sosial ədaləti təşviq etmək üçün bərabər təcrübələr onların töhfələrini və öyrənmələrini təsdiqləyir. Bu da bir daha onu təsdiqləyir ki, ədəbiyyat, kitab, mütaliə insanın inkişafında və xüsusilə də geniş və hərtərəfli dünyagörüşə malik olmasında, milli və dünyəvi dəyərlərə əsaslanan tolerantlıq ruhunda yetişməsində əhəmiyyətli rola malikdir.

Mənbə: Literature Circles for Generation Z: Enriching Literacy Experiences through Technology Integration. 2021.

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1339969.pdf>